

Trideset liet poti an še vic liet parjateljstva čez namišljeno čarto

Ku ponavad, na trecjo nedeljo junija, an že trideset liet, se vsanjeni taz Topoluovega an drugih beneških vasi, an tisti taz Livka udobjo na skupnem pohodu. Takuo an lieto, ti nedeljo, 18. junija, so se parjatelj, ki živjo na adni an drugi strani konfina, ušafal vsi kupe za obeležiti 30 liet Pohoda čez namišljeno čarto, ki ga parpravljata od začetka napri KD Rečan an Krajevna skupnost taz Livka, pa že nekaj liet tudi s pomočjo KD Ivan Trinko an Robide.

Lietos se je nazaj zbralo puno ljudi, sa ni moglo bit drugač, zak je pasalo trideset liet od parvega pohoda: tenkrat sta Aldo Klodič Tedelceni an Zdravko Likar uredila vso birokracijo, de so lahko nazaj združili naše ljudi, ki žive "le na tel kri an na te drugem" an za an dan "odpari" tist "prekjet konfin". Ljudje, adni tu Topoluovem an te drug tu Livke, so se zbral an začel hoditi adni prout te družim za se ušafat tan na Briez, kjer se staze srecjajo. Kadar smo se bližal Briez, smo čul, de parjatelj taz Livka so bli malomanj atu an takuo smo pohiteli. Bluo je veliko veselje, kadar smo se vidli, an stari parjateljji so se nazaj objel.

Pru tu tisti host, ki so jo tu caju konfina ahtal na admim an na drugim kraju financierji, se je odvijuj kulturni pogram.

Te parvi je spregovoril an pozdrav v vse Zdravko Likar, ki ku smo že

priet napisal, je parpomagu Aldu, de bi uresniču telo idejo, an kupe sta se potrudila, de bi vsak na svoji stran rešila birokracijo. Na tistem parvem pohodu, ki je biu na 14. luja 1994, je 250 ljudi šlo taz Topoluovega an financier par konfine se je kar ustrašu an pustu vse napri daj tu Livke, kjer so jili vsi čakal odparih rok, puni veselja. Takuo je Likar dopovedu, kakuo se je vse začelo an se spomnu na Alda, brez katierega ne bi bli tie še donas na telim pohode.

Margherita Trusgnach Tarbianova je v imenu KD Rečan Aldo Klodič pozdravela an se zahvalila vsietih, ki so paršli za obeležiti telo oblietnco. Tud ona je povedala, kakuo se je živelo tu cajte konfina, prebrala je Aldove misli an kakuo je on sam gledu na tel pohod: "Za pregnat tele krivice, tele težave, ki so bli usadil med Benečijo an matično domovino, je bluo trieba kiek narest ... Smo bli prepričani, de na dielamo adno naručno dielo, ampak kiek novega, ki je imeu dobar namien za nas an za vse tiste, ki smo imiel čez rit an čez glavo meje, bloke an čarte. Buj ku hosti an sanožeta so ble zaraščene glave, misli an ideje ... Starejši ljudje, tisti z batico na vratu, so nam pokazal pot an mi smo šli po nji".

Kulturno društvo Rečan je poskarbelo za miken šenk, s kierim se je teu zahvalit ljudem, ki so bli nimar blizu,

parpomagal an tu najbuj težkih cajtih, ki so se veselili za vsak lep moment, med telimi sta Zdravko Likar an Milan Medves, an Majli Roš, ki je tu te novem odbore Krajevne skupnosti taz Livka (obnovil so ga kak miesac nazaj an notar je puno mladih), de se bo še napri sodelovalo.

Natuo, priet ku smo šli napri do Svetega Martina, je igrauka Marta Riservato kupe za ramoniko od Roberta Bergnacha Čizguja, predstavlja na kratko pričevanja (testimonianze) ljudi, ki so živeli an preživeli konfin an ki so delil za projekt Radio Tihotapci spomine na kontraband. Beneško gledalište je poskarbelo za krutek škeč an pokazalo, kakuo so žene nosile tabak an cigarete taz Livka tu Topoluove an kakuo so nafrigal strazarja. Tud Livčani so delil spomine an štorje tistih cajtur: mlada beča Isabel Turkova taz Livka je prebrala štorjo biž biž nona Jožefa Hrasta. An za konac pa še livška štorja, kjer so nastopil Bruno Grosar an Livčani.

Priet ku smo šli napri, ker so nas že čakal gor par Sv. Martine za južno, an priet ku bi se podal na škarje, so otroce začel lov na zaklad (caccia al tesoro). So se piezli, letal an se smejal, de bi ušafal po pot vse namige an znake (indizi) za iti napri. Takuo so hitro parletiel na Sv. Martin, kjer so ušafal puno palačink samuo za nje. Do clerovice Sv. Martina smo paršli

vsi, nas je bluo vic ku 100 an smo bli pru vsi veselili bit kupe. Oddahnil smo se starne poti, saj člani Rečana so parpravli za vse kiek za jest: za obednega nieso parmanjkali kruh, salam, ser, skutu an slačine. Gaspuod numac Michele Molaro je zmluo mašo an potle smo se vsi parstavili za spominsko fotografijo, de se bo obdaržalo tu spomine, dost nas je bluo na tel velik dan an de kadar bomo

gledal nazaj, se zmislemo, kakuo je bluo lepuo.

Pru takuo se troštamo, de se bomo parjateljji taz Topoluovega, Benečije an taz Livka srecjal še napri tu lietih na telim pohode an na drugih sejmah, ki so tie par nas an tu Livke.

Katja Canalaz

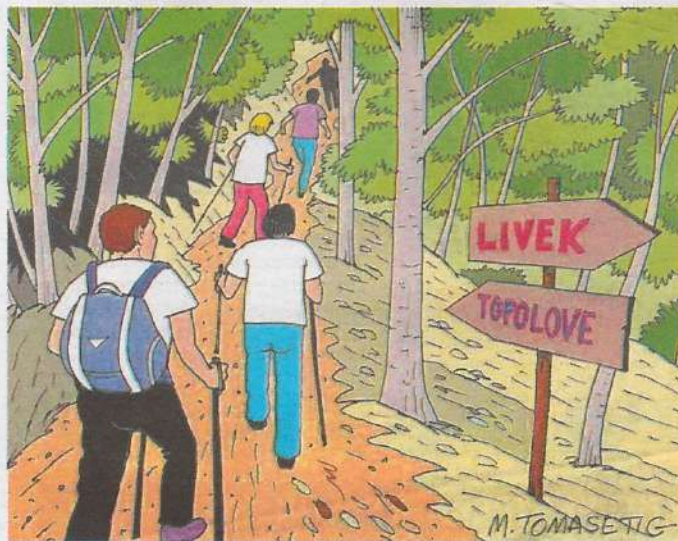

Donas (fotografija na levi stran) an trideset liet od tuod, kadar so Livčani uamili obisk Benečanu na Livek an šli oni tu nedeljo, 14. vošta, tu Topoluove. Gor na varh lov na zaklad tihotapcu, ki so ga ob tel parložnosti parpravil za otroke. Dol za krajam, na levi, so štorje go mez tiste cajte delil Livčani, dolzol na desni škeč Beneškega gledališča

30. POHOD ČEZ NAMIŠLJENO ČRTO bo 18. junja. Kulturni program na Briezi ob 10. in maša na Sv. Martinu ob 12.

Rečanji in Livčanji s pohodom vsako lieto izbrišejo konfin

Takuo je pohod narisu Moreno Tomasetig.

VERONICA GALLI

V nediejo, 18. junja, bo, ku vsako lieto telega cajta, *Pohod čez namišljeno črto*, čez konfin. Ztuo ki je lietos 30. krat tele iniciative, je kulturno društvo *Rečan Aldo Clodig* parpravlo ne samuo pohodniški, pa tudi poseban in bogat kulturni program. »Lietos bo že trideseti *Pohod čez namišljeno črto*, trideseto srečanje parjateljv rečanske an soške doline an tuole je velika oblietnica,« nan je poviedla Margherita Trusgnach in še dodala: »Kār smo začel', trideset let nazaj, niesmo mislil', de puojde takuo napri tela rieč. Kār se je začeu tele pohod, je bluo težkuo ga speljat', ker je biu še konfin an je bluo trieba puno dovolenj na teli in na drugi strani – se o preteklih cajtih zmišja Margherita –. Za birokracijo sta skarbiela Zdravko Likar an Aldo Clodig.«

Pru Clodig je vekuštu tel pohod

'an dan, kār je šu hodit gor po Briezi an je videu, de nie bluo vič staze. Pomisliu je, de bi bluo pametno nazaj odpriet telo pot an de bi se nazaj povezali z Livčani. »Bli so že tekrat dobri parjatelj, četudi je biu konfin,« je poviedla Margherita. Clodig se je natuo pogovoriu z Zdravkom Likarjem an kupe sta tel pohod formalno spejala. Bluo je dielo zaries težkuo.

Parvi pohod je biu miesca luja lieta 1994. Šli so iz Topoluovega na Livek, 'an miesac potlé so paršli Livčani v Topoluove. »Tist krat iti čez konfin je bluo zaries težkuo, smo imeli kontrole, smo imeli tudi obiešene zad za vratam številke, ki so ble tiste od skupne parpustnice, ki smo jo muorli napravv v Čedadu na komisarjatu policije. Vsekakor nas je šluo gor skor' 250,« pravi Margherita. Teli kontroli so šli napri puno liet an so se ljudje tudi nimar bal', al' bi jih na pustil' iti naprej, al' bi Livčani imeli kako težavo.

Lietošnji program ob okouni izve-

Na skupnem pohodu je nimar veselo.

dbi bo poseban. »Že lieta nazaj smo začel' 'an skupni pohod. Na pot smo šli kupe iz Topoluovega al' z Livka an se ušafal' na Briezi. Potlé smo šli kupe na Škarje, dol na Ključ an natuo gor do varha svetega Martina, kjer je bla maša an piknik – arzložil Margherita –. Lietos bo pohod glih tajšan. Razlika bo v tem, de se bomo na Briezi ustavili buj dugo. Tam bojo pozdravi an tudi kulturni program.«

Programu, ki bo zaries bogat, so vzdiali *Tihotapljanje neslišni*. Med posebnimi gosti bo Marta Riservato, ki bo recitirala monolog iz projekta *Radio Tihotapci*, bo adna kratka igra, ki jo napravijo tisti od Beneškega gledališča (Manuela, Ljuba, Giada an Nicolò); tudi parjatelj z Livka bojo kiek parpravli pod naslovom *Ena livška štorija*, ki jo bojo predstavil' Bruno Grosar an Livčani.

Lietos sta dala v program tel pohod tudi Planinska družina Benečije an Planinsko društvo Kobarid in sevide ga bojo spejali tudi v primeru slave ure, zak' so ga nimar

nardil', tudi po dažu.

Na pot puojdejo ob deveti. V Topoluovem zbierališče bo nomalo priet, de bi kupe popili kafe v Izbi, v skupnem prestoru, ki so ga tri lieta oduod odparli KD *Rečan Aldo Klodič*, *Robida* an društvo *Topolove*.

Ob deseti bo srečanje na Briezi in bo kulturni program. Na poti z Brieze do varha Svetega Martina bo tudi kiek posebnega za otroke in za mlade: iskanje tihotapske zlatinje, takuo de bo vse povezano na tihotapljenje (kontraband).

Na telem pohodu na more manjkat ramonika Roberta Čizguja, ki so ga lietos vključili tudi v kulturni program gor na Briezi, kjer ga bojo lepuo poslušal'.

Parhod na varhu Svetega Martina, kjer bota sveta maša an piknik, bo okuole pudne.

Pohod organizirata od nimar kulturno društvo *Rečan Aldo Klodič* an krajevna skupnost Livek, lietos tudi v sodelovanju s kulturnim društvom *Ivan Trinko* an *Robida*.

Trideset liet poti an še vic liet parjateljstva

Ku ponavad, na trecjo nediejo junija, an že trideset liet, se vasnjani taz Topoluovega an drugih beneških vasi, an tisti taz Livka udobjo na skupnem pohodu. Takuo an lietos, tu nediejo, 18. junija, so se parjatelji, ki živjo na adni an drugi strani konfina, ušafal vsi kupe za obeležit 30 liet Pohoda čez namišljeno čarto, ki ga parpravjata od začetka napri KD Rečan an Krajevna skupnost taz Livka, pa že nekaj liet tudi s pomocjo KD Ivan Trinko an Robide.

Lietos se je nazaj zbralo puno ljudi, sa ni moglo bit drugač, zak je pasalo trideset liet od parvega pohoda: tenkrat sta Aldo Klodič Tedolenji an Zdravko Likar uredila vso birokracijo, de so lahko nazaj združil naše ljudi, ki žive "tle na tel kri an na te drugem" an za an dan "odparli" tist "preklet konfin". Ljudje, adni tu Topoluovem an te

drug tu Livke, so se zbral an začel hodit adni pruot te družim za se ušafat tan na Briez, kjer se staze srecjajo. Kadar smo se bližal Briez, smo čul, de parjatelji taz Livka so bli malomanj atu an takuo smo

pohitiel. Bluo je veliko veselje, kadar smo se vidli, an stari parjatelji so se nazaj objel.

→ **beri na 14. strani**

Approfondimento/Poglobitev

Pohodniki iz Rečanske doline in Posočja bodo že tridesetič šli 'čez namišljeno črto'

Bil je 17. julij 1994, ko se je približno 250 ljudi podalo iz Topolovega v Livek po gozdni poti in prečkalo mejo med Italijo in Slovenijo. To je bil prvi Pohod čez namišljeno črto, ki je povezal prijatelje in sosede iz Rečanske doline in iz Posočja, njegovi organizatorji pa so bili takrat Kulturno društvo Rečan, Planinska družina, Krajevna skupnost Livek in Občina Tolmin. Ta dogodek se je nato ponavljal vsako leto - njegov potek pa se je v zadnjih letih nekoliko spremenil - in tako slavi letos "Pohod čez namišljeno črto" svoj 30. jubilej. KD Rečan_Aldo Klodič in Krajevna skupnost Livek bosta tradicionalni čezmejni pohod priredila v sodelovanju s KD Ivan Trinko in

društvom Robida **v nedeljo, 18. junija**. Benečani bodo startali ob 9. uri iz Topolovega (ob 8.30 bo kavica pred Izbo), posoški prijatelji pa z Livka. Ob 10.00 bodo na Brezi pozdravi in kulturni program "Tihotapljanje_Neslišni" z monologi Marte Riservato, ki so nastali v okviru projekta Radio Tihotapci, s kratko igro Beneškega gledališča, Eno livško storjo Bruna Grosarja in Livčanov, za še bolj veselo vzdušje pa bo poskrbel Roberto Čižgaj s svojo harmoniko. Pripravili so tudi lov na zaklad tihotapcev za otroke med Brezo in Sv. Martinom, kjer bo ob 12.45 maša. Dan se bo zaključil s skupnim piknikom.

Tud lietos se pouarne Devetica, samuo za adno vičer

Tel je zadnji tiedan telega miesca, preca bo dičember, preca Božič, kar pride rec, de preca bo an Devetica božična. Ankrat so se judje ušafal tu vsaki vas vsako vičer, devet vičer pred Božičjam, kjer so častil Marijo, an vsaka družina je za adno nuoč sparjela tu sojo hišo podobo Mater božje. Parvo vičer se je Devetico molilo tu te zadnji hiš, par ker je bla sparjeta Marija lieto priet, an natuo so jo vsi kupe, z molitvijo an litanijami, pospremlji do nove hiše, kjer jo je druga družina sparjela.

Tel je star obred, ki so ga naši judje častili, kar so ble vasi še pune te starih, odraslih an otrok. Vsaka vas je imiela sojo podobo Marije. Cajti so šli napri an pru takuo, ku so se vasi praznile, so tud navade an obredi šli tu pozabo, tud Devetica božična an vse, kar je na njo vezano, nje pomien, molitve an litanije.

Lieta potle je v lieški fari, v Dreki an potle tudi po drugih vaseh Nediških dolin spet zaživela. Seviede, vasi nieso vič imiele vse hiše odparte za gostit Marijo, zatuo so bli parsiljeni nomalo parlagodit navado an obred na nove cajte, takuo, za rec, lieška fara an kulturno društvo Rečan sta pomiselna, de namest bit tu vsaki vasi an tu vsaki hiši, bo vsako vičer tu

adni drugi vasi po cielem garmiškem kamune, daj do Kozce.

KD Rečan je tu bukva "Devetica božična - po vaseh lieške fare" od lieta 2012 napisu, de prava posebnost Devetice, čepru je cerkveni obred, je, de so za njo nimar skarbiele žene taz vasi, ki so dobro poznale molitve an litanije. Sa če pomislemo, bli bluo težkuo za gaspuoda nunca bit vsako vičer le grede tu vsaki vas.

Dok se je moglo, se je molilo vse tiste devet vičera do Božicja, potle je paršu covid, judje se nieso mogli srecjat, takuo so se reči ustavle. Je pa pru, de Devetica, zavojo velikega pomiena, ki ga ima, le napri živi an takuo jo je Rečan spet parpravu, pa samuo za adno vičer, zak je bluo nimar manj ljudi, ki bi hodilo vsako vičer jo molit. Lan so bli tu Seuc, kjer je Žnidarjova družina sparjela podobo Marije.

Lietos bo Devetica božična tu nediejo, 17. dičemberja, tu Dolenjem Bardu ob 18.00 par Uršni hiši.

Katja Canalaz

Slika s spletne strani KD Rečan Aldo Klodič

Na Liesah sta famoštar Romanin an kaplan Marchig začela zares zanimivo die-
lo, ki ga nie biu v Benečiji še nobe-
dan napravu. Začela sta z mladino
an jo zbudili, de odkrije soje korni-
ne. Gospuod Romanin je na 'an kri
zbieru mladenče, gospuod Marchig
jih je na drugem pa učiu prave
slovenske besiede. Ta-
kuo je nastalo društvo
Rečan, ime, ki smo ga
bli pozabili an ki je
označilo prebivalce
Kozjiške an Arbeške
doline.

Famoštar je učiu buj
politično an civilno mla-
dino, takuo de se je zgo-
di-
lo, kar nobedan nie parčakovau.
Mlada skupina se je, potle ki so ne-
kateri diplomirali na univerzi, par-
kazala tudi na volitvah an ji uspelo
izvoliti tudi šindika, ki se nie bau
guoriti po sloviensko. Zaries ve-
lik uspeh. Kaplan je pa skarbeu za

DI LEPA LENARSKA DOLINA Svoje spomine piše msgr. Marino Qualizza

Na Liesah so se gajale velike reči

učenje slovienščine, takuo de je ratala
mala vičerna šuola, kjer so se
učili gramatike an pravega
pisanja.

Druga skarb je bla pa
pievski zbor. Gaspuod
Rino je biu zelo nadar-
jen tudi v glasbi (muzi-
ki) an takuo je potaso
zrastu zbor Rečan, ki se
je zaceu parkazovati tudi
po odrih ciele Furlanije an
tudi v Sloveniji. Zbor je takuo
močan, de gre napri tudi donášnji dan,
četudi je ljudi manj, posebno mladih.
Pa dobra volja na manjka an takuo
smo se spet veselili na lictošnji Ro-
žinci na Krasu v Dreki, kadar so pieli
par maši, kjer se je zbralo puno lju-

di, dvakrat vič ku kar jih je donas v
dreškem kamunu.

Tuole pa nie vse. Kaj so se še za-
mislili? Napraviti festival sloven-
ske piesmi na Liesah. Vzdieli so mu
Senjam beneške piesmi. Tudi tele je
postau 'an velik uspeh, zak' je v na-
ših ljudeh oživieła tista poetična an
muzikalna duša, ki je obrodila tarkaj
liepih piesmi, ki se donas še piejejo.
Če pomislmo, de je lanko lieto, tuo
je 2022, na tele festival paršu sam slo-
venski predsédnik Borut Pahor, more-
mo zastopiti, kaj vaja za vso Benečijo
tela iniciativa, ki je povezana na ime
tih, ki so jo začeli. Alda Klodiča ga ne
moramo pozabiti.

Na smiemo pa misliti, de so reči šle
napri brez težav. Posebno par Hložje

so ratala velika naspruotovanja, pru
zaradi oživielega slovenskega duha,
ki nie imielo nobene zahteve, če ne
spoštovanje italijanske Ustave, ki
skarbi, de vsi imajo le tiste pravice an
svobodo, ne glede na izik, ki ga guore.
Par nekaterih pa tala modruost nie še
usafala komin, takuo de se je zasušila
an celuo brani, de bi se služili tistega,
kar zakon predvideva.

Gaspuod Marchig je imeu velike
težave, pa je ušafu v famoštru Roma-
ninu močnega varuha, ki mu je dau
kuražo za iti napri an takuo se je zgo-
dilo. Kaplan je ostu zdrav an kuražan,
dokjer ga nie parjela nicka neustavna
želja, za iti za famoštra. Vsi smo mu
brani an pravli, de je na Liesah, kar
se nartlievšega more zbrati. A notranji

Senjam beneške piesmi lieta 1972.

partisk je biu močan, takuo de je
biu imenovan za famoštra v Vissan-
donu. Tam je začeu dielati nuoč an
dan, brez stanavka, an takuo hudo
zboleu. Ko se je zbuojšu, se je varnu
nazaj v domače kraje an je postau
famoštar v Kosci, pod nadzorom g.
Romanina.

MARINO QUALIZZA
(79. - gre naprej)

kolendar 2024

Bušele, od rože do rože

Circolo culturale / Kulturno društvo REČAN Aldo Klodič

con il patrocinio / pod pokroviteljstvom garmiškega kamuna
in collaborazione con/ v sodelovanju s KD Ivan Trunko
curato da / uredili Margherita Triugnach Tarbianova an Robida
illustrazioni e grafica / ilustracije an grafično oblikovanje Elena Rucli Paukarčna

Tud lietos se pouarne Devetica, samuo za adno vičer

Tel je zadnji tiedan telega miesca, preca bo dičember, preca Božič, kar pride rec, de preca bo an Devetica božična. Ankrat so se judje ušafal tu vsaki vas vsako vičer, devet vičer pred Božičjam, kjer so častil Marijo, an vsaka družina je za adno nuoč sparjela tu sojo hišo podobo Mater božje. Parvo vičer se je Devetico molilo tu te zadnji hiš, par ker je bla sparjeta Marija lieto priet, an natuo so jo vsi kupe, z molitvijo an litanijami, pospremlji do nove hiše, kjer jo je druga družina sparjela.

Tel je star obred, ki so ga naši judje častili, kar so ble vasi še pune te starih, odraslih an otrok. Vsaka vas je imiela sojo podobo Marije. Cajti so šli napri an pru takuo, ku so se vasi praznile, so tud navade an obredi šli tu pozabo, tud Devetica božična an vse, kar je na njo vezano, nje pomien, molitve an litanije.

Lieta potle je v lieški fari, v Dreki an potle tudi po drugih vaseh Nediških dolin spet zaživela. Seviede, vasi nieso vič imiele vse hiše odparte za gostit Marijo, zatuo so bli parsiljeni nomalo parlagodit navado an obred na nove cajte, takuo, za rec, lieška fara an kulturno društvo Rečan sta pomiselna, de namest bit tu vsaki vasi an tu vsaki hiši, bo vsako vičer tu

adni drugi vasi po cielem garmiškem kamune, daj do Kozce.

KD Rečan je tu bukva "Devetica božična - po vaseh lieške fare" od lieta 2012 napisu, de prava posebnost Devetice, čepru je cerkveni obred, je, de so za njo nimar skarbiele žene taz vasi, ki so dobro poznale molitve an litanije. Sa če pomislemo, bli bluo težkuo za gaspuoda nunca bit vsako vičer le grede tu vsaki vas.

Dok se je moglo, se je molilo vse tiste devet vičera do Božicja, potle je paršu covid, judje se nieso mogli srecjat, takuo so se reči ustavle. Je pa pru, de Devetica, zavojo velikega pomiena, ki ga ima, le napri živi an takuo jo je Rečan spet parpravu, pa samuo za adno vičer, zak je bluo nimar manj ljudi, ki bi hodilo vsako vičer jo molit. Lan so bli tu Seuc, kjer je Žnidarjova družina sparjela podobo Marije.

Lietos bo Devetica božična tu nediejo, 17. dičemberja, tu Dolenjem Bardu ob 18.00 par Uršni hiši.

Katja Canalaz

Slika s spletne strani KD Rečan Aldo Klodič

Deli

— UMETNOST IN KULTURA © 06 JAN 2023

59. dan Emigranta

Trinkov koledar izpričuje prisotnost

Tri beneški koledarji Izdali so jih
KD Ivan Trinko, KD Rečan Aldo Klodič
in kolektiv Robida iz Topolovega

Predstavitve v SMO Iole Namor nagovarja dvorano FOTO A.Š.

Aljaž Škrlep

ŠPETER »Po iznajdbi atomske bombe je to gotovo najvažnejši dogodek povojnih časov. Presenečenje v nebesih in na zemlji!«

Besede gospoda Antona Cuffola, resničnega kaplana Martina Cedermaca iz Plešišč, ki jih je v nekem pismu leta 1953 namenil novonastalemu zborniku Trinkov koledar, uvajajo bralca tudi v letošnjo edicijo koledarja, s katero KD Ivan Trinko letos praznuje njegovo 70. letnico. Če je atomska bomba simbol izničenja v nič, pa je Trinkov koledar takrat predstavljal nekaj še bolj čarobnega: iz nič ustvariti nekaj, pustiti za sabo dokument onih, ki jih ni. Slovencev v Benečiji, ki za italijansko oblast še nekaj desetletij niso obstajali.

S temi Cuffolovimi besedami je predsednica KD Ivan Trinko, Iole Namor, uvedla dogodek, ki je v sredo potekal v muzeju SMO v Špetru. Sledil je prelet člankov, ki polnijo skoraj 190 strani dolgo publikacijo: pisci so pisali o mejah, ki so odločale o življenju tukajšnjih krajev in ljudi, o tiho-tapstvu na območju reke Idrije pred prvo svetovno vojno, o prvem pohodu slovenskih brigad v Benečijo, o zadnji Postaji Topolove, o folklornem gradivu iz Terske doline, pravljičah iz Režije in še bi lahko naštevali. Pomemben sklop zapisov predstavlja poglavje *Naša besede*, ki ponuja vpogled v stanje jezika in slovenske literarne ustvarjalnosti v Videmski pokrajini. Tam so nastajala tudi vsa besedila – pisana v tukajšnjih dialektih –, s katerimi so avtorji sodelovali pri letošnjem literarnem natečaju *Pod pepeln ... uogje ar-deči*, ki ga razpisujeta KD Ivan Trinko in Institut za slovensko kulturo ter je posvečen beneški besedni ustvarjalci Bruni Dorbolo. Glavno nagrado, ki jo je podelila Živa Gruden, je za svojo pravljičico v rezijanski prešla Catia Quaglia.

Za tem je Margherita Trusgnach predstavila drugi ko-

Bruna Dorbolo (1947–2017)

ledar, tistega, s katerim KD Rečan Aldo Klodič letos že dvaindvajsetič razveseljuje občane občine Grmek. Vsako leto se ta koledar osredinja na eno temo in jo v tekstih in slikovnem gradivu podrobneje razišče. Letos so se pri Rečanu povezali z ilustratorko Eleno Rucl in kolektivom Robida ter se osredinili na temo ajde.

Robidina Ajda Pratika

Štafetno palico je Margherita Trusgnach predala Vidi Rucl, predstavnici kolektiva Robida iz Topolovega, ki je predstavila Robidino publikacijo *Ajda Pratika*, obširno raziskavo o ajdi, ki je nastala v sklopu letošnjega Bienala Industrijskega oblikovanja BIO 27 v Ljubljani. Knjiga v obliki pratike, ki govori o počasnosti, cikličnosti in sezonskosti ter je posvečena tako slovenski ljudski kulturi kot tudi pozabljenim, manj znanim, podeželskim kulturam nasploh, »je orodje, ki spodbuja utelešen odnos do hrane, njene pridelave in produkcije. Gre za priložnost, ki vabi, da premislimo naš odnos do prehranjevanja kot kulturnega fenomena«. Na podlagi knjige pa je nastala tudi istoimenska razstava, ki je iz ljubljanskega Muzeja za arhitekturo in oblikovanje nekoliko predrugačena končno priromala domov, v Benečijo. 10-metrsko platno, ki prelamlja galerijski prostor in na katerem so pritrjeni deli raziskave o ajdi, ter s svinčnikom risane podobe po stenah galerije, avtorice Elene Rucl, si lahko v Beneški galeriji ogledate do 12. februarja prihajajočega leta.

Na veliki šmaren pojdimo na senjam, med kašte in kozolce

V Benečiji Rožinca je eden izmed najbolj priljubljenih praznikov. Gručaste vasice, ki ždijo na strmih pobočjih, skrivajo posebnosti, ki nam pripovedujejo zgodbe o preteklosti krajev in ljudi

Sara Terpin, tekst
Carlo Ghio, fotografije

DREKA Tokrat gremo na potep po krajih, ki sicer niso v Sloveniji, pač pa znotraj ozemlja Italije, a kjer živijo Slovenci, ki kljub vsem težavam ohranjajo slovensko kulturo, jezik in običaje. Gremo v Benečijo, v vodnoce vasice, ki ob prazniku velikega šmarna ponovno oživijo, z njimi pa oživijo tudi stare navade, katerih korenine segajo v daljino preteklost.

O rožah in kašah

Marijino vnebovzetje je med vernimi eden izmed najbolj priljubljenih praznikov. Čeprav je bila dogma o Marijinem vnebovzetju proglašena šele leta 1950, so praznik slavili že v prvih stoletjih po Kristusu. Globoka zakoreninjenost čaščenja vnebovzeta na celotnem slovenskem ozemlju se kaže tudi v raznolikosti poimenovanja praznika: veliki šmaren, velika maša, velika gospojnica ... V Benečiji se praznik imenuje rožinca. Vzrok za to naj bi bil v legendi, ki pripoveduje, da ko so apostoli prišli k Marijinemu grobu, v njem niso našli telesa, pač pa cvetice. Zato so »rože« v srednjo praznika, samo Mati božja pa je v ljudski pobožnosti pogosto imenovana Roža Marija.

Praznik Marijinega vnebovzeta poleg cvetic označuje še en element, in sicer kača. V krščanski ikonografiji je znana podoba Marije, ki kačo strela gvozdno. Za etnologe pa to ni zadosten razlog, da bi lahko enoumno raztolmačili prisotnost kače v številnih segah in vpraševanjih ob prazniku vnebovzeta, ki so razširjene po vsej Sloveniji. Ena od teh vpraševanj je, da na ta praznik nihče ne sme plezati po drevesih, ker naj bi na njih prežale kače. Ta dan naj bi bil tako svet, da se kače ne smejo plezati po zemlji, zato zlezejo na drevesa. Ali je ta vraža morda ostank starejših, predkrščanskih ritualov, ki so se spojili s krščansko tradicijo, ostaja tudi za etnologe odprto vprašanje.

Snopci, obvaruj nas!

Ime rožinca ima še en vzrok. V Benečiji, zlasti v trikotniku med Saoudnjo, Matajurjem in Dreko, dan pred Marijinim vnebovzjetjem nabirajo divje rastline

»V take stvari moraš verovati ... Če veruješ, potem delujejo!

Marica
Domačinka iz Dreke

Informacije za popotniška doživetja

Dreka

Osrednji del praznovanja velikega šmarna v Dreki je 15. avgusta z mašo ob 12. uri v cerkvi Marijinega vnebovzeta v Razpotju (Cras). Maši sledita procesija in družabnost. V dnevi pred praznikom društvo Kobilja glava organizira raznolik spremljalni program (gledališke predstave, koncerti, delavnice ...). Informacije o prireditvah na FB profilu www.facebook.com/kobilja.glava ali na spletni strani www.kobiljaglava.com

Matajur

V vasi Matajur organizirajo prireditev Senjam Svetega Lourencia An Rožinca, ki poteka v dneh okoli 15. avgusta. Za informacije o kalendarju prireditev pišite na prolocomatajur@gmail.com ali pokličite na tel. 0432 714298.

Pot 44 votivnih cerkvic
Podrobne informacije, vključno z opisom poti in seznamom vseh cerkvic, na spletni strani www.mediaskedoline.it.
segregreteria@mediskedoline.it
Tel. 339 8403195 / 349 3241168

Muzej varha Matajura

Mašere

Ogled muzejske zbirke je možen po predhodni rezervaciji. Za informacije: musejmatajur@gmail.com

(»rože«), da iz njih pripravljajo šopke, snopce v beneškem narečju, ki jih naslednji dan župnik pri maši blagoslovi. Čemu služijo snopci? Ko se posušijo, jih po potrebi sežgejo in z dimom pokadijo hišo, hlev ali polja. To naj bi obvarovalo pred strelo, točo, pa tudi pred drugimi nadlogami. Šopki so sestavljeni iz zdravih želišč, zato jih uporabljajo tudi v čajih. Sestava šopkov se nekoliko razlikuje od vasi do vasi, vedno pa je v snopcih vsaj sedem različnih rastlin, ki naj bi med drugim simbolizirale sedem Marijinih kreposti.

»V take stvari moraš verovati ... Če veruješ, delujejo!« mi je zaupala gospa Marica iz Dreke, kjer v sklopu društva Kobilja glava pod vodstvom Luciane Cigic vsako leto oživijo tradicijo snopčev in rožince.

Prav v občini Dreka, točneje v zaselku Razpotje, stoji cerkev Marijinega vnebovzeta, kjer je 15. avgusta vsako leto velik praznik ali po domače senjam. Čeprav so ti kraji čez leto povsem prazni (Dreka je najmanj obljubljena občina v Furlaniji - Juljski krajini), se na ta dan okoli cerkve v Razpotju kar tre ljudi. Prihajajo od vsepovsod: iz bližnjih vasi, iz mest v dolini, veliko pa je tudi domačinov, ki so se izselili v tujino in se za to priložnost vračajo v domače kraje.

Rožinca je praznik, ki ga noben benečan ne zamudi: to je dan, ko se vsi spet zberejo, da poklepajo, obujajo spomine in skupaj zapojejo.

Slovenska pesem je zelo pomemben del praznika: pri maši sodeluje domači zbor Rečan, ki goji slovensko pevsko tradicijo. Ohranjanje slovenskih korenin in slovenske besede se izraža tudi v bogoslužju v slovenskem jeziku, ki ga vodi monsinjor Marino Qualizza. Praznovanje rožince v Dreki je bogato tudi z večdnevnim kulturnim programom. Enako je v slikoviti vasi Matajur, kjer je 15. avgusta zvečer tudi ples z narodnozabavno glasbo.

Med kaštami in kozolci

Veliki šmaren je odlična priložnost ne le, da spoznamo stare beneške navade, pač pa tudi, da se podamo v odkrivanje malih biserov, ki se skrivajo tudi v najbolj odročnih krajih Benečije. Gručaste vasice, ki ždijo na str-

Matajur »Senjam« privlači obiskovalce od vsepovsod

Dreka Divje »rože« za blagoslovljen šopek

Razpotje Marijin kip, ki ga nosijo v procesiji

Mašere Tradicionalna hiša živi novo življenje

mih pobočjih, skrivajo v sebi posebnosti, ki nam pripovedujejo zgodbe o preteklosti teh krajev in ljudi.

Zanimivo je, da v Nadškofskih dolinah najdemo kozolce, ki po videzu in konstrukciji spadajo med kozolce škofjeloškega tipa. To priča o stikih med Benečijo in ozemljem današnje Slovenije, ki so bili vse od 15. stoletja zelo živahni: tu je namreč v srednjem veku potekala pot, ki je povezovala Škofjo Loko in Cedad. Zato ni čudno, da je v teh krajih deloval tudi sloviti slikar Jernej iz Loke skupaj s škofjeloškimi stavbarji, ki so sezidali večino poznogotških cerkva v Benečiji. Kdor želi odkrivati bogato beneško sakralno dediščino, ki vključuje dragocene mojstrovine, kot so zlati altariji in lepo oh-

ranjene gotične freske, se lahko odpravi na Pot 44 votivnih cerkvic, ki poteka po devetih beneških občinah in je dolga dobrih 120 km. Poti seveda ni treba opraviti vse naenkrat: razdeljena je na deset etap z različno stopnjo zahtevnosti.

Se ena značilnost beneške kmečke arhitekture razodeva tesne vezi z ostalim slovenskim svetom: to so kašte, manjše ruralne zgradbe z zidanim pritličjem in lesenim prvim nadstropjem, kjer so shranjevali hrano, seno in kmetijsko orodje. Razen v Benečiji je samo še ponekod na Koroškem in na Pohorju ohranjena stara beseda kašta, ki jo je drugod na Slovenskem zamenjal sinonim kača.

Izseljevanje je izpraznilo številne beneške hiše in javna po-

slopja, a v zadnjih letih so nekatere od teh izpraznjenih stavb bile obujene v novo življenje. Tako je veža opuščene šole v Čarnem Varhu postala muzej tradicionalnih pustnih likov blumarjev, v kraju Trinko pa nekdanja šola gosti etnološki muzej in zbirko o prvi svetovni vojni. V Muzeju varha Matajura v Mašerah so v obnovljeni tipični domačiji na ogled tradicionalna oblačila in predmeti, ki so jih nekoč uporabljali v gospodinjstvih. V Mašerah lahko obiščemo tudi staro kovačnico, kjer je do leta 1951 še pelo kladivo. Pa še bi lahko naštevali. Benečija je mala zakladnica zgodb in presenečenj, ki samo čaka, da jo odkrijete.

Več informacij o slovenskih tradicijah najdete na portalu www.slovely.eu.

//10

kultura ∞

novi matajur

sreda, 6. septembra 2023

V Kovačuovin seniku spet poezija an glasba v različnih izikih

Setemberja je čajt poezije an ustvarjanja, vsaj v Rečanski dolini. Tam se že vič ku trideset liet dogaja srečanje 'V nebu luna plava', ki ga organizira kulturno društvo Rečan Aldo Klodič. An lietos smo imiel parložnost poslušat različne glasuove v različnih izikih (predvsem po italijansko an furlansko, manj po sloviensko telkrat), ki kažejo predvsem, kuo je naša dežela zanimiva za kar se tiče izike an kulture.

V saboto, 2. setemberja, so v seniku Kovačuove družine na Liesah prebieral Stefania Rucli, Roberto Marino Masini, Barbara Floreancig an Maurizio Benedetti, igra na kitaro an pieu je pa furlanski kantautor Franco Giordani. Vse je predstavla Margherita Trusgnach - Tarbjanova.

Stefania Rucli, Konšorjove hiše, je doma iz Hlodiča, kjer je živie-la, dok ni šla študijat v Milan, kjer se je ustavla 'no malo liet. Sada se je z družino uarnila v naše doline, an se zdi, da je s tem zadovoljna. Piše poezije (zlo lepe) po italijansko, rada pa bi tudi v našem slovienskem narečju an se troštamo, de priet al potle bo.

Roberto Marino Masini je goriški pesnik, ki se ukvarja tudi z gle-

dališčem. Zadnja niega pesniška zbirka ima naslov 'Canto intimo' an jo je ilustrir Roberto Cantarutti. Not vsaka piesam ima an citat francoskega pesnika Baudelaira, ki Masinija puno navdihuje. Barbara Floreancig, Kokocuo-ve družine, ima svoje korenine v garmiškem an srienjskem ka-

munu. Piše po italijansko an ona pa bi rada v našem narečju. Pred kratkim je izdala pesniško zbirko 'La Luna a metà del giorno', not so tudi spomini na tata, ki je biu puno liet rudar, minator v Belgiji. Maurizio Benedetti je morebit adan od te narbuj zanimivih pesniških glasou v naši deželi. Trie-

ba ga je prebierat an, kar se more, ku na Liesah, ga tud poslušat, zak njega nastopi so nimar pravi 'spetakul', spektakel. Njega zadnja pesniška zbirka ima naslou 'Fiori rossi dal treno'.

Med adnim pesnikom an drugim je po furlansko zapieiu kantautor Franco Giordani, ki ga lepuo poz-

◀
Da sinistra
Franco Giordani,
Barbara Floreancig,
Stefania Rucli,
Roberto Maria Masini,
Maurizio Benedetti
e Margherita Trusgnach,
che ha presentato l'incontro

namo v telih krajih, ker je že par krat sodelovau na festivalu Senjam beneške piesmi.

Lepo srečanje je šlo napri tudi po branju, ker so organizatorji poskarbiel za dobro an predvsem toplo zakusko.

V NEBU LUNA
PLAVA

V nediejo 17. decembra, ob 18. uri
bomo molil Devetico božično
v Dolenjem Barde par Uršnim

Kulturno društvo
Circolo culturale

REČAN Aldo Klodič

V nedeljo, 18. junija 2023,
(an če bo daž)
se iz Topoluovega (an iz Livka) začne
Pohod čez namišljeno črto

8.30 kavica pred IZBO

9.00 Start iz Topoluovega an z Livka prouti Briezi

10.00 na Briezi

pozdravi an kulturni program "Tihotapljanje_Neslišni"

Monologi iz projekta Radio Tihotapci _ Marta Riservato

kratka igra _ Beneško Gledališče

Ena livška storija _ Bruno Grosar

in Livčani

Rimonika _ Roberto Čizgaj

Za otroke, od Brieze

do Sv. Martina

iskanje tihotapskega zaklada

12.45 na vrhu Sv. Martina

Maša an skupni pik nîk

Vsi vabljeni!

Domenica, 18 giugno 2023,

(anche con la pioggia)

da Topolò (e da Livek) parte la tradizionale

Camminata al di là della linea immaginaria

8.30 caffettino davanti a IZBA

9.00 partenza da Topolò e da Livek verso Brieza

10.00 *passo Brieza*

saluti e programma culturale "Contrabbando Impercettibili"

Monologhi dal progetto Radio Tihotapci _ Marta Riservato

sketch _ Beneško Gledališče

Una storia di Luicco _ Bruno Grosar e i Livčani

Fisarmonica _ Roberto Čizgaj

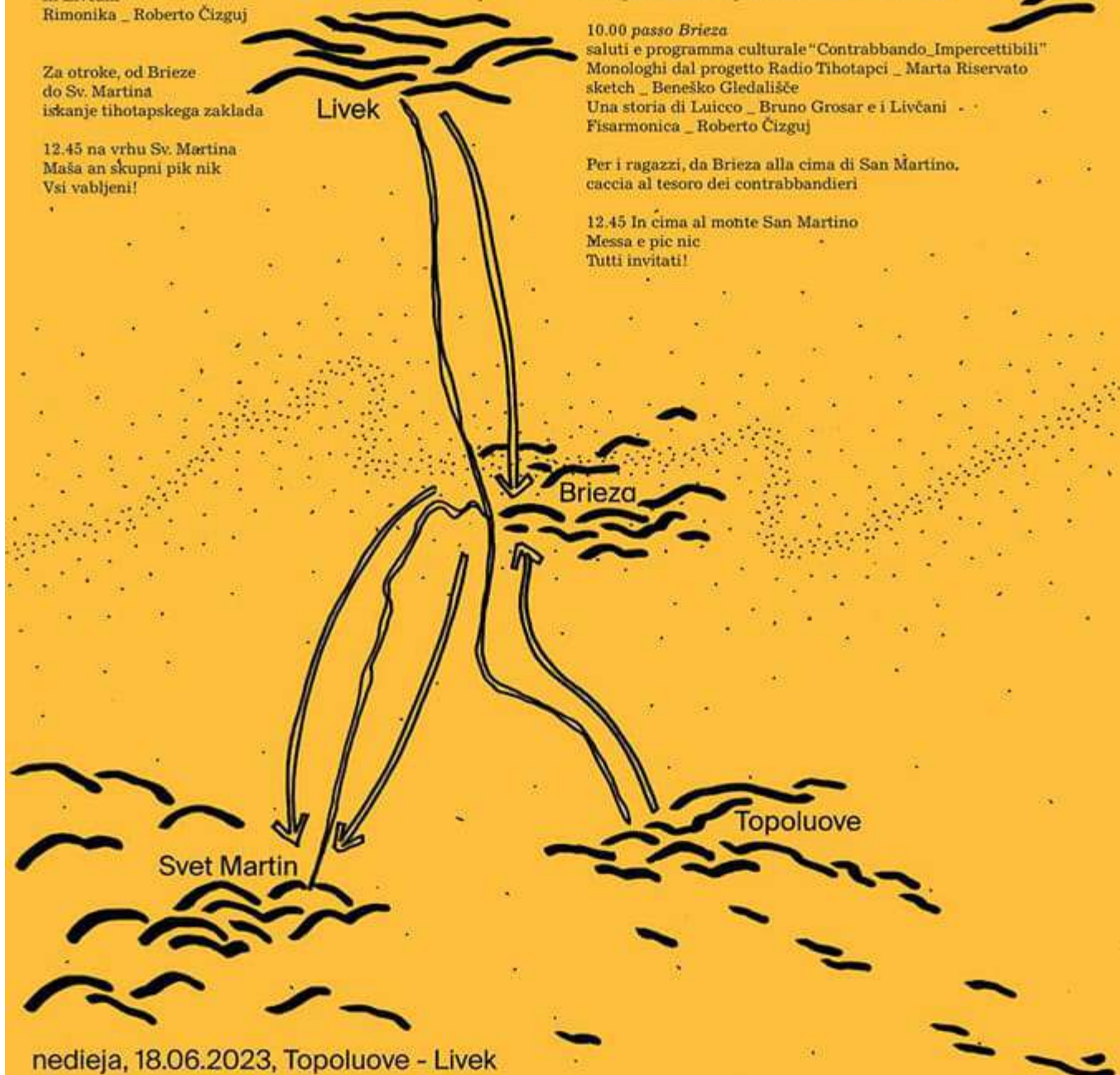
Per i ragazzi, da Brieza alla cima di San Martino.

caccia al tesoro dei contrabbandieri

12.45 In cima al monte San Martino

Messa e pic nic

Tutti invitati!

nedelja, 18.06.2023, Topoluove - Livek

Pohod čez namišljeno črto

30. srečanje prijateljev Rečanske an Soške doline / 30. incontro di amici della Rečanska dolina e della Alta Val d'Isonzo

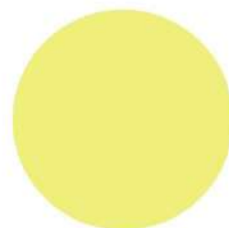

Kulturno društvo
Circolo culturale

REČAN Aldo Klodič

V NEBU LUNA PLAVA

srečanje med pesniki, pisatelji in drugimi ustvarjalci
incontro tra scrittori, poeti ed altro

STEFANIA RUCLI
ROBERTO MARINO MASINI
BARBARA FLOREANCIG
MAURIZIO BENEDETTI

intermezzi musicali/glasbeni utrinki:
FRANCO GIORDANI

v soboto_sabato 2 / 09
ob_alle 20:00

v Kovačuvon senike, Liesa (Garmak)
nel fienile Kovaču, Liessa (Grimacco)

Rečan je zapieü naše piesmi v Kromberku

Ankrat so piel po vsieh naših vaseh, še posebno pruot vičér al tu nedie-jo popudan, kar so naš ľudje spe-jal vse diela na gruntu an v hlieve. Možje so se zbral tu vaški gostilni, jo vargli na karte, pa še posebno so jo 'basieral'. Žene ne. Žene so piele na cerkvenih andohtah.

Že puno liet moški glasuovi na od-mievajo vič po naših vaseh, muor-mo pa zahvalit naše domače zbore, ki le napri piejejo naše piesmi an se vsakoantarkaj oglasijo na kaki pri-reditvi. Pa nam začenjajo parmanj-kuvat tudi oni.

Do malo liet od tega tu vsaki fari je biu an cerkveni zbor, po Nediških dolinah pa smo imiel zbore Pod lipo, Nediški puobi, Matajur, Coro San Leonardo, La Voce della Val-le, Tri doline, Rečan an Trepetički, Naše stazice, mladinski zbor Beneške korenine ... V okviru dvojezične šuole je nastau tudi zbor Fajnaban-

da. Dost jih je ostalo? Je ries, de kar je kaka parložnost za se veselit se glasuovi hitro uštímajo an jo zapie-jejo, se moremo tudi pohvalit, de na dvojezični šuoli je pevska skupina, pa če naši te mladi se na potrudijo nomalo, še dost cajta bomo imiel kak domači zbor?

Tudi zavojo tega se nam pari pru po-hvalit an zahvalit zbor Rečan. Aldo Klodič z Lies, ki se le napri zbiera, hode piet okuole an darži živo našo domačo, sloviensko piesam.

Njih zadnji nastop je biu na Primor-ski poje, znani reviji pevskih zboru, ki vsako lieto - lietos je že 54. iz-vedba - od marca do maja ponuja na koncu vsakega tiedna koncerte.

Telo zadnjo saboto, 1. aprila, je biu v Kromberku an pru tam so jo za-piel tist od Rečana. H njim so se parložli an nekateri pieuci zbora Matajur. Priet ku so stopil na oder, so se tudi poslikal an mi pru zves-

tuo publikamo fotografijo, s tro-štam, de se jim parložje še kajšan,

ki mu je všeč piet an ušafa cajt za hodit na vaje.